BMSM 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishning innovatsion pedagogik texnologiyalari

Shohinur Shuhrat-qizi Toshpo‘latova
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda bolalar musiqa va san’at maktabi (BMSM) 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning innovatsion pedagogik texnologiyalari yoritilgan. Unda boshlang‘ich fortepiano ta’limining pedagogik, psixologik va metodik xususiyatlari, o‘quvchilarning yosh va individual imkoniyatlarini hisobga olish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy raqamli vositalar, interfaol metodlar, musiqiy-didaktik o‘yinlar hamda ko‘rgazmali materiallardan foydalanishning samaradorligi asoslangan. Fortepiano mashg‘ulotlarida nota savodxonligi, ritmik his, eshitish qobiliyati, barmoq harakatchanligi va mustaqil ijro malakalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: fortepiano, ijrochilik ko‘nikmalari, boshlang‘ich ta’lim, BMSM, innovatsion texnologiyalar, pedagogik metodlar, musiqiy qobiliyat, nota savodxonligi, interfaol ta’lim, ijodiy rivojlanish

Innovative pedagogical technologies for developing piano performance skills in first-grade students of children’s music and art schools

Shohinur Shuhrat-qizi Toshpo‘latova
Bukhara International University

Abstract: This scientific paper explores innovative pedagogical technologies for the formation and development of piano performance skills among first-grade students of Children's Music and Art Schools (BMSM). It analyzes the pedagogical, psychological, and methodological characteristics of elementary piano education, as well as the importance of taking students' age-related and individual abilities into account. Furthermore, the effectiveness of using modern digital tools, interactive methods, music-based didactic games, and visual materials in the educational process is substantiated. The paper proposes pedagogical approaches aimed at developing

(cc) BY

musical literacy, rhythmic sense, auditory perception, finger dexterity, and independent performance skills during piano lessons.

Keywords: piano, performance skills, elementary education, Children's Music and Art School, innovative technologies, pedagogical methods, musical abilities, musical literacy, interactive learning, creative development

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish, yosh avlodning intellektual salohiyati, ma'naviy dunyosi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, san'at va musiqa ta'limi yoshlarning estetik didini shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, mustaqil fikrlash hamda ijodiy faoliyatga yo'naltirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa insonning hissiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan, uning ruhiy kechinmalari, tafakkuri va dunyoqarashini boyitadigan san'at turi sifatida alohida o'rin egallaydi. Shu sababli bolalik davridan boshlab musiqiy ta'limni to'g'ri tashkil etish, o'quvchilarning tabiiy qobiliyatlarini aniqlash va ularni izchil rivojlantirish pedagogika fanining dolzarb vazifalaridan biri sanaladi.

Bolalar musiqa va san'at maktablari yosh avlodga musiqiy bilim berish, cholg'u ijrochiligi asoslarini o'rgatish, badiiy-estetik tarbiya berish hamda kelajakda professional san'at yo'nalishini tanlashi mumkin bo'lgan iqtidorli o'quvchilarni tayyorlashga xizmat qiladi. Mazkur ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan mashg'ulotlarning samaradorligi, avvalo, o'qituvchining kasbiy mahorati, tanlangan metodik yondashuvlar, o'quv materiallarining mazmuni va bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish darajasiga bog'liq. Ayniqsa, birinchi sinf o'quvchilari bilan ishlash jarayoni o'ziga xos pedagogik yondashuvni talab qiladi. Chunki ushbu bosqichda bola yangi ta'lim muhitiga moslashadi, musiqa bilan muntazam shug'ullanish tartibini o'zlashtiradi, cholg'u asbobi bilan dastlabki amaliy aloqani shakllantiradi va ijrochilik faoliyatining boshlang'ich ko'nikmalarini egallaydi.

Fortepiano cholg'usi musiqiy ta'lim amaliyotida keng qo'llaniladigan, o'zining ifoda imkoniyatlari, tovush diapazoni va texnik xususiyatlari bilan boshqa ko'plab cholg'ulardan ajralib turadigan asbobdir. Ushbu cholg'uda ijro etish jarayoni o'quvchidan bir vaqtning o'zida bir nechta faoliyatni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Bunda nota yozuvini anglash, tovush balandligini farqlash, ritmik tartibni his qilish, ikki qo'l harakatlarini muvofiqlashtirish, barmoqlarni mustaqil boshqarish va musiqiy ifodani anglash kabi ko'nikmalar bosqichma-bosqich rivojlanadi. Birinchi sinf o'quvchisi uchun bu vazifalarning barchasi dastlab murakkab ko'rinishi mumkin. Shu bois fortepiano ta'limining ilk bosqichida murakkab ijro talablarini birdaniga qo'yish emas, balki oddiy harakatlardan murakkabroq faoliyatga qarab izchil rivojlanish tamoyiliga amal qilish muhimdir.

(cc) BY

Birinchi sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlari fortepiano mashg‘ulotlarini tashkil etishda alohida e’tiborni talab etadi. Bu davrda bolalarning diqqatini uzoq vaqt davomida bir faoliyatga qaratish imkoniyati hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi. Ular ko‘proq ko‘rgazmali materiallar, qiziqarli topshiriqlar, o‘yinlar, taqlid va bevosita amaliy harakatlar orqali bilimlarni tezroq o‘zlashtiradilar. Shuning uchun an’anaviy tushuntirish va takrorlash usullarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi. O‘qituvchi har bir mashg‘ulotda bolaning yoshiga mos psixologik muhit yaratishi, uning muvaffaqiyatini e’tirof etishi va musiqaga bo‘lgan qiziqishini muntazam qo‘llab-quvvatlashi lozim.

Fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish faqatgina barmoqlarni klavishlar ustida harakatlantirish yoki berilgan musiqiy asarni takrorlash bilan cheklanmaydi. Bu jarayon o‘quvchining musiqiy tafakkuri, eshitish qobiliyati, harakat koordinatsiyasi, xotirasi, tasavvuri va hissiy idrokini birgalikda rivojlantirishni nazarda tutadi. Masalan, bola oddiy kuy ijro etayotganida ham tovushlarning baland-pastligini farqlashi, ularning davomiyligini his qilishi, ohang yo‘nalishini tushunishi va ijro davomida muayyan ritmik tartibni saqlashi kerak. Demak, fortepiano mashg‘ulotlari o‘quvchining nafaqat ijrochilik malakasini, balki umumiy musiqiy rivojlanishini ham ta’minlaydigan murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi.

Musiqiy ta’limning dastlabki bosqichida shakllanadigan odatlar keyingi yillardagi ijrochilik faoliyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Agar o‘quvchi fortepiano oldida to‘g‘ri o‘tirish, qo‘llarni erkin tutish, barmoqlarni tabiiy joylashtirish, klavishlarga ortiqcha kuch ishlatmasdan tegish va tovush sifatini nazorat qilishga dastlabki mashg‘ulotlardanoq o‘rgatilsa, keyinchalik texnik ko‘nikmalarni rivojlantirish ancha yengillashadi. Aksincha, noto‘g‘ri shakllangan harakat odatlarini keyinchalik tuzatish ko‘proq vaqt va pedagogik mehnat talab etadi. Shu jihatdan boshlang‘ich fortepiano ta’limida ijro texnikasining fiziologik va psixologik asoslarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Innovatsion yondashuv deganda faqat kompyuter yoki elektron qurilmalardan foydalanish tushunilmaydi. Bu, avvalo, o‘quvchining ta’lim jarayonidagi faolligini oshirish, uning mustaqil fikrlashi va ijodiy izlanishiga sharoit yaratish, bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash hamda o‘qitish metodlarini ta’lim maqsadlariga muvofiq yangilashni anglatadi. Fortepiano mashg‘ulotlarida bunday yondashuvlar turli shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin. Jumladan, rangli klaviatura tasvirlari, interfaol nota kartochkalari, audioyozuvlar, videodarslar, ritmik o‘yinlar, raqamli metronomlar va musiqiy dasturlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalar musiqiy ta’limning mazmunini boyitish bilan birga, o‘quvchilarning mustaqil mashq qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Masalan,

(cc) BY

o‘qituvchi tomonidan tayyorlangan qisqa videomaterial orqali bola uy sharoitida qo‘l holati, barmoq raqamlari yoki oddiy mashqlarning bajarilish tartibini qayta ko‘rib chiqishi mumkin. Audioyozuvlar esa musiqiy asarning umumiy xarakterini, sur’atini va ifoda xususiyatlarini tinglab anglashga yordam beradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanishda pedagogik maqsad ustuvor bo‘lishi zarur. Texnologiya darsning asosiy mazmunini almashtirmasligi, aksincha, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi jonli muloqotni, amaliy mashqlarni hamda individual yondashuvni to‘ldirishi kerak.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishda musiqiy-didaktik o‘yinlarning imkoniyatlari ham katta. O‘yin bolaning tabiiy faoliyat shakllaridan biri bo‘lib, u orqali murakkab musiqiy tushunchalarni sodda va tushunarli tarzda o‘zlashtirish mumkin. Masalan, tovushlarni baland va past guruhlarga ajratish, ritmik shakllarni chapak yordamida takrorlash, nota belgilarini ranglar bilan bog‘lash, klaviaturada kerakli tovushni topish kabi topshiriqlar o‘quvchining musiqiy bilimlarini mustahkamlaydi. Bunday mashqlar bolani faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi. Natijada ta’lim jarayoni bir xil takrorlanadigan mashg‘ulotdan qiziqarli ijodiy faoliyatga aylanadi.

Fortepiano ta’limida nota savodxonligini rivojlantirish ham muhim vazifalardan biridir. Birinchi sinf o‘quvchisi nota yozuvi, nota yo‘li, kalit, takt, ritmik davomiylik va boshqa boshlang‘ich musiqiy tushunchalar bilan asta-sekin tanishadi. Bu bilimlarni bevosita cholg‘u ijrochiligi bilan bog‘lash zarur. Agar bola notani faqat nazariy belgi sifatida o‘rgansa, uning mazmunini amaliy ijroda anglashda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Shu sababli nota nomini aytish, uni klaviaturada topish, tovushni eshitish va keyin ijro etish kabi o‘zaro bog‘langan topshiriqlarni qo‘llash maqsadga muvofiqdir. Bunday ketma-ketlik musiqiy belgilar bilan real tovush o‘rtasidagi bog‘liqlikni shakllantiradi.

Ritmik hisni rivojlantirish fortepiano ijrochiligining muhim tarkibiy qismidir. Ritm musiqiy asarning ichki harakatini belgilaydi va ijroning tartibli, izchil bo‘lishini ta’minlaydi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ritmik hisni shakllantirish uchun dastlab yurish, chapak chalish, oddiy harakatlarni takrorlash, qisqa ritmik namunalarni eshitish va qaytarish kabi mashqlardan foydalanish mumkin. Keyinchalik ushbu faoliyat klaviatura ustidagi ijro bilan bog‘lanadi. Masalan, o‘quvchi avval kuy ritmini chapak orqali ifodalaydi, so‘ngra uni fortepianoda ijro etishga harakat qiladi. Bu usul ritmik tushunchalarning harakat va eshitish orqali mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Musiqiy eshitish qobiliyati ham boshlang‘ich fortepiano ta’limining asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘quvchi ijro etayotgan tovushlarini tinglash, ularning balandligi, davomiyligi va ohangdorligini farqlashni o‘rganishi lozim. Bunda o‘qituvchining namunali ijrosi, qisqa musiqiy parchalarni tinglash, tovushlarni taqqoslash va eshitilgan ohangni takrorlash mashqlari samarali natija beradi. Eshitish

(cc) BY

qobiliyatining rivojlanishi o‘quvchining ijrosini nazorat qilish, xatolarni sezish va ularni mustaqil tuzatish imkoniyatini ham kengaytiradi.

Fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarining rivojlanishida barmoqlar harakatchanligi va qo‘l koordinatsiyasi alohida o‘rin tutadi. Biroq birinchi sinf o‘quvchilariga texnik talablarni qo‘yishda ularning jismoniy imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Barmoqlarni haddan tashqari zo‘riqtirish, uzoq davom etadigan bir xil mashqlar yoki bolaning imkoniyatidan yuqori bo‘lgan asarlarni ijro ettirish ta’limga bo‘lgan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli qisqa, sodda va maqsadli mashqlarni muntazam tashkil etish, dam olish oralig‘ini ta’minlash hamda to‘g‘ri harakatlarni rag‘batlantirish muhimdir.

Birinchi sinf o‘quvchilari bilan ishlashda individual yondashuvning ahamiyati ham katta. Har bir bolaning musiqiy eshitishi, ritmni his qilishi, xotirasi, diqqat darajasi va harakat imkoniyatlari bir xil bo‘lmaydi. Ayrim o‘quvchilar kuylarni tez eslab qolishi mumkin, boshqalari esa nota yozuvini anglash yoki barmoqlar harakatini muvofiqlashtirishda ko‘proq vaqt talab qiladi. O‘qituvchi bu farqlarni tabiiy holat sifatida qabul qilishi va o‘quvchilarni bir-biri bilan taqqoslashdan ko‘ra, ularning shaxsiy rivojlanish dinamikasiga e’tibor qaratishi kerak. Ta’lim jarayonida har bir kichik yutuqni e’tirof etish bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Fortepiano mashg‘ulotlarida motivatsiya masalasi ham muhim metodik omillardan biri hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi uchun musiqiy faoliyatning qiziqarli va ijobiy hissiyotlarga boy bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Agar bola mashg‘ulot davomida faqat xatolarini eshitsa, doimiy tanbeh olsa yoki o‘z imkoniyatidan ortiq talablar bilan duch kelsa, unda cholg‘uga nisbatan salbiy munosabat shakllanishi mumkin. Aksincha, o‘qituvchining samimiy munosabati, tushunarli izohlari, rag‘batlantiruvchi fikrlari va muvaffaqiyatni bosqichma-bosqich namoyon etishi musiqiy ta’limga bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llashda o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy vositalarning mavjudligi o‘z-o‘zidan yuqori natijani kafolatlamaydi. Pedagog ushbu vositalarni qaysi maqsadda, qaysi bosqichda va qanday metodik ketma-ketlikda qo‘llashni bilishi kerak. Masalan, interfaol topshiriq nota savodxonligini rivojlantirishga, audioyozuv eshitish qobiliyatini mustahkamlashga, videomaterial esa ijro holatini ko‘rsatishga xizmat qilishi mumkin. Har bir texnologiya aniq pedagogik vazifa bilan bog‘langandagina o‘z samarasini namoyon etadi.

Musiqa ta’limida ko‘rgazmalilik tamoyili ham muhim metodik asoslardan biri sanaladi. Ayniqsa, birinchi sinf o‘quvchilari abstrakt tushunchalarni bevosita ko‘rish, eshitish va bajarish orqali yaxshiroq anglaydilar. Klaviatura tasviri, nota kartochkalari, barmoq raqamlari, ritmik belgilar va rangli sxemalar o‘quvchining musiqiy materialni idrok etishini yengillashtiradi. Bunday ko‘rgazmali vositalar dars mazmunini

(cc) BY

soddalashtirish bilan cheklanmay, o‘quvchining mustaqil fikrlashini ham faollashtiradi. Masalan, o‘qituvchi ma’lum bir nota belgisini ko‘rsatib, o‘quvchidan uning klaviaturadagi o‘rnini topishni so‘rashi mumkin. Bu jarayonda bola tayyor javobni eshitish bilan kifoyalanmay, o‘zi izlanadi va xulosaga keladi.

Fortepiano ijrochiligini o‘rgatishda tinglash va ijro etish faoliyatining o‘zaro uyg‘unligi ham alohida e’tiborga loyiq. Musiqiy asarni avval tinglash, uning xarakterini anglash, keyin qismlarga ajratib o‘rganish va yakunda yaxlit ijro etish o‘quvchining musiqiy idrokini rivojlantiradi. Bunda o‘qituvchi asarning kayfiyati, sur’ati, ohang yo‘nalishi va ifoda xususiyatlari haqida sodda savollar berishi mumkin. O‘quvchining javoblari orqali uning musiqani qanday qabul qilayotgani aniqlanadi. Shu tariqa ijro jarayoni mexanik takrorlashdan ongli musiqiy faoliyat darajasiga ko‘tariladi.

Boshlang‘ich fortepiano ta’limida mustaqil mashq qilish ko‘nikmasini shakllantirish ham dolzarb masalalardan biridir. O‘quvchi dars vaqtida o‘qituvchi ko‘rsatmasi asosida mashq bajarishi mumkin, ammo uy sharoitida o‘z faoliyatini tashkil etish uchun sodda va tushunarli yo‘riqnomalarga ehtiyoj sezadi. Shu sababli o‘qituvchi uy vazifalarini bolaning yoshiga mos ravishda belgilashi, mashqni qanday boshlash, qaysi qismni takrorlash va natijani qanday tekshirish kerakligini tushuntirishi lozim. Ota-onalarga ham farzandining mashg‘ulot jarayonini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha tavsiyalar berilishi foydalidir. Bunda ota-onaning vazifasi bolaga bosim o‘tkazish emas, balki muntazam shug‘ullanishi uchun qulay sharoit yaratishdan iborat bo‘lishi kerak.

Oila va musiqa maktabi o‘rtasidagi hamkorlik o‘quvchining musiqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Birinchi sinf o‘quvchisi hali mustaqil ravishda vaqtini to‘liq rejalashtira olmasligi mumkin. Shuning uchun ota-onaning rag‘batlantirishi, mashg‘ulotlar uchun tinch muhit yaratishi va bolaning kichik yutuqlariga e’tibor qaratishi muhimdir. O‘qituvchi esa ota-onalarga farzandining rivojlanish holati, mashq qilish tartibi va mavjud qiyinchiliklar haqida muntazam ma’lumot berishi maqsadga muvofiq. Bunday hamkorlik ta’lim jarayonining uzviyligini ta’minlaydi.

Fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishda musiqiy repertuarni to‘g‘ri tanlash ham muhim ahamiyatga ega. Birinchi sinf o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan asarlar sodda tuzilishga, tushunarli ohangga va yosh xususiyatlariga mos ijro talablariga ega bo‘lishi kerak. Milliy bolalar qo‘shiqlari, xalq kuylarining soddalashtirilgan namunalari va jahon bolalar musiqasidan foydalanish o‘quvchining musiqiy dunyoqarashini kengaytiradi. Ayniqsa, milliy musiqiy meros namunalarini boshlang‘ich ta’lim jarayoniga kiritish bolalarda o‘z madaniyatiga hurmat va qiziqish uyg‘otadi. Bunda asarlarning texnik murakkabligi emas, balki bolaning musiqiy idroki va ijro imkoniyatlariga mosligi asosiy mezon bo‘lishi lozim.

(cc) BY

Milliy musiqa namunalarini fortepiano vositasida o‘rgatish o‘quvchilarga xalq kuylarining ohangdorligi, ritmik xususiyatlari va badiiy mazmunini anglash imkonini beradi. O‘qituvchi sodda kuylar orqali milliy musiqaning o‘ziga xos jihatlarini tushuntirishi, o‘quvchilarga tanish bo‘lgan qo‘shiqlarni cholg‘uda ijro etishga yo‘naltirishi mumkin. Bu usul bolada musiqiy ta’limning hayotiy mazmunini his qilishga yordam beradi. Chunki o‘quvchi o‘z kundalik muhitida eshitgan kuy yoki qo‘shiqni fortepianoda ijro etishga harakat qilganida, o‘rganayotgan bilimlari bilan real musiqiy tajriba o‘rtasida bog‘liqlikni sezadi.

Innovatsion yondashuvlardan yana biri differensial ta’limni tashkil etish hisoblanadi. Bunda o‘quvchilarga ularning tayyorgarlik darajasi va individual imkoniyatlariga qarab turli murakkablikdagi topshiriqlar beriladi. Masalan, ayrim o‘quvchilar nota nomlarini aniqlash bilan shug‘ullansa, boshqalari shu notalarni klaviaturada topish yoki qisqa musiqiy parchani ijro etish vazifasini bajarishi mumkin. Bunday yondashuv barcha o‘quvchilarning dars jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘qituvchi har bir bolaning rivojlanish sur’atini kuzatish va keyingi mashg‘ulotlarni rejalashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Fortepiano ta’limida kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati ham ortib bormoqda. Mazkur yondashuv o‘quvchining faqat nazariy ma’lumotlarni bilishini emas, balki ularni amaliy faoliyatda qo‘llay olishini ham nazarda tutadi. Masalan, nota nomlarini bilishning o‘zi yetarli emas, o‘quvchi ushbu notalarni klaviaturada topishi, tovushni eshitishi va oddiy musiqiy parchani ijro eta olishi kerak. Shuningdek, ritmik belgilarni tanish bilan birga, ularning davomiyligini amalda ifodalash ham muhim. Demak, bilim, ko‘nikma va amaliy faoliyat o‘zaro bog‘liq holda rivojlantirilishi lozim.

Ta’lim jarayonida diagnostika va monitoring ishlarini olib borish o‘quvchining rivojlanish darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Birinchi sinfning dastlabki mashg‘ulotlarida bolaning musiqiy eshitishi, ritmni his qilishi, diqqatini jamlashi va oddiy harakatlarni bajarish imkoniyatlari kuzatilishi mumkin. Keyingi bosqichlarda esa ushbu ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi muntazam tahlil qilinadi. Bunda baholash faqat xatolarni aniqlash vositasi sifatida emas, balki o‘quvchining yutuqlarini ko‘rsatish va keyingi rivojlanish yo‘nalishini belgilash usuli sifatida qaralishi kerak. Ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar bilan ishlashda rag‘batlantiruvchi baholash usullari ijobiy pedagogik muhitni shakllantiradi.

Fortepiano mashg‘ulotlarida ijrochilik ko‘nikmalarini baholash uchun bir nechta mezonlardan foydalanish mumkin. Bular nota belgilarini anglash, klaviaturada tovushlarni to‘g‘ri topish, ritmik tartibga rioya qilish, qo‘l va barmoqlar harakatini muvofiqlashtirish, eshitish orqali xatolarni sezish hamda musiqiy ifodani namoyon etish kabi ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu mezonlar o‘quvchining yosh imkoniyatlariga mos ravishda qo‘llanilishi zarur. Birinchi sinf bosqichida murakkab

(cc) BY

ijrochilik mahoratini talab qilish o‘rniga, dastlabki ko‘nikmalarning to‘g‘ri shakllanishiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning yana bir muhim jihati ta’lim mazmunini o‘quvchining kundalik tajribasi bilan bog‘lashdir. Bola atrof-muhitdagi tovushlarni tinglash, ularni taqqoslash, tabiat hodisalarining ritmik xususiyatlarini sezish orqali musiqiy idrokini kengaytirishi mumkin. Masalan, yomg‘ir tomchilarining tovushi, qushlar sayrashi yoki qadam tovushlari ritmik mashqlar uchun boshlang‘ich material bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchi bunday misollar orqali musiqaning faqat cholg‘u asbobida ijro etiladigan faoliyat emas, balki inson hayoti bilan uzviy bog‘liq hodisa ekanini tushuntiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ijodiy topshiriqlardan foydalanish ham muhim o‘rin egallaydi. O‘quvchiga ikki yoki uch tovushdan iborat sodda ohang tuzish, berilgan ritmni davom ettirish, tanish kuyga mos harakat bajarish yoki musiqaning xarakterini tasvirlash kabi vazifalar berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar bolaning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va uni tayyor namunani takrorlashdan tashqari, mustaqil musiqiy faoliyatga ham yo‘naltiradi. Albatta, bu jarayonda o‘qituvchi bolaga erkinlik berishi, uning sodda ijodiy urinishlarini qo‘llab-quvvatlashi va natijani faqat mukammallik nuqtayi nazaridan baholamasligi lozim.

Birinchi sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirishda ta’limning izchilligi va uzluksizligi alohida ahamiyatga ega. Har bir yangi topshiriq avval o‘zlashtirilgan bilim va ko‘nikmalarga tayanishi, o‘quvchining imkoniyatlariga mos ravishda murakkablashib borishi kerak. Masalan, dastlab bitta qo‘l bilan sodda tovushlarni ijro etish, keyinchalik qisqa ohanglarni birlashtirish, undan so‘ng ikki qo‘l harakatlarini muvofiqlashtirishga o‘tish mumkin. Bu ketma-ketlik o‘quvchining ortiqcha zo‘riqishiga yo‘l qo‘ymaydi va o‘zlashtirish jarayonini tabiiy ravishda tashkil etadi.

Shu bilan birga, boshlang‘ich fortepiano ta’limida uchraydigan ayrim muammolarni ham e’tibordan chetda qoldirmaslik lozim. Amaliyotda ba’zan o‘quvchining yosh xususiyatlarini yetarlicha hisobga olmaslik, mashqlarni bir xil shaklda tashkil etish, ijro texnikasiga haddan tashqari urg‘u berish yoki musiqiy ifodani ikkinchi darajaga tushirish holatlari kuzatilishi mumkin. Ayrim vaziyatlarda raqamli vositalardan foydalanish ham aniq metodik maqsadga ega bo‘lmasligi ehtimoli mavjud. Bunday kamchiliklarni bartaraf etish uchun o‘qituvchi mashg‘ulot mazmunini muntazam tahlil qilishi, o‘quvchilarning qiziqishi va o‘zlashtirish darajasini kuzatishi hamda samarali metodlarni tanlashi zarur.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda BMSM 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonini zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish, an’anaviy o‘qitish tajribasini innovatsion texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish ehtiyoji mavjud. Mazkur jarayonda bolaning shaxsiy

(cc) BY

xususiyatlarini hisobga olish, musiqiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirish, ta’limga bo‘lgan qiziqishini mustahkamlash va mustaqil mashq qilish odatini shakllantirish asosiy vazifalar sifatida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun fortepiano ta’limida qo‘llaniladigan pedagogik texnologiyalarni ilmiy-metodik jihatdan o‘rganish va ularning amaliy samaradorligini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

Mazkur mavzuning o‘rganilishi fortepiano o‘qitish metodikasini takomillashtirish, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladigan samarali usullarni aniqlash hamda pedagogik jarayonni bolalarning yosh va individual imkoniyatlariga moslashtirish imkonini beradi. Ayniqsa, interfaol metodlar, musiqiy-didaktik o‘yinlar, ko‘rgazmali vositalar va raqamli texnologiyalarni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali ta’limning mazmuni va sifatini oshirish mumkin.

Tadqiqotning maqsadi BMSM 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishning innovatsion pedagogik texnologiyalarini o‘rganish, ularning metodik imkoniyatlarini aniqlash va ta’lim jarayonida samarali qo‘llash yo‘llarini asoslashdan iborat.

Tadqiqotning obyekti BMSM 1-sinf o‘quvchilariga fortepiano cholg‘usini o‘rgatish jarayoni hisoblanadi.

Tadqiqotning predmeti fortepiano mashg‘ulotlarida ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik texnologiyalar, metodlar, vositalar va tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlardan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- boshlang‘ich fortepiano ta’limining pedagogik va psixologik xususiyatlarini o‘rganish;
- birinchi sinf o‘quvchilarida ijrochilik ko‘nikmalarining shakllanish omillarini aniqlash;
- nota savodxonligi, ritmik his, musiqiy eshitish va barmoq harakatchanligini rivojlantirish metodlarini tahlil qilish;
- innovatsion pedagogik texnologiyalarning fortepiano mashg‘ulotlaridagi imkoniyatlarini ochib berish;
- interfaol metodlar, musiqiy-didaktik o‘yinlar va raqamli vositalardan foydalanish yo‘llarini asoslash;
- o‘quvchilarning individual imkoniyatlariga mos mashg‘ulotlarni tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodlari sifatida pedagogik kuzatish, ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, suhbat, amaliy mashg‘ulotlarni o‘rganish va pedagogik natijalarni tahlil qilish usullaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati shundan iboratki, unda boshlang‘ich fortepiano ta’limida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning

(cc) BY

metodik imkoniyatlari yoritiladi. Taklif etiladigan yondashuvlar o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ijro jarayonidagi dastlabki qiyinchiliklarni bartaraf etish, dars samaradorligini oshirish va mustaqil musiqiy faoliyatga qiziqishni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalaridan bolalar musiqa va san’at maktablarida fortepiano fanini o‘qitishda, individual mashg‘ulotlarni tashkil etishda, o‘quv-metodik materiallar tayyorlashda hamda musiqa ta’limi yo‘nalishidagi pedagoglarning amaliy faoliyatini takomillashtirishda foydalanish mumkin.

KULMINATSIYA

BMSM 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, eng avvalo, mashg‘ulotlarning mazmunini bolaning yosh xususiyatlariga moslashtirishni talab etadi. Chunki boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchi uchun fortepiano cholg‘usi bilan tanishish, klaviaturada tovushlarni topish, nota belgilarini anglash va dastlabki kuylarni ijro etish yangi tajriba hisoblanadi. Shu sababli o‘qituvchi mashg‘ulotlarni faqat texnik mashqlar asosida emas, balki eshitish, ko‘rish, taqqoslash, harakatlanish va mustaqil izlanish faoliyatlarini birlashtirgan holda tashkil etishi lozim.

Amaliy mashg‘ulotlarda rangli klaviatura tasvirlari, nota kartochkalari, ritmik topshiriqlar va audioyozuvlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy materialni tezroq anglashiga yordam beradi. Masalan, o‘qituvchi muayyan tovushni fortepianoda ijro etib, o‘quvchidan uning klaviaturadagi o‘rnini aniqlashni so‘rashi mumkin. Keyinchalik ushbu tovush nota yozuvi bilan bog‘lanadi. Bunday ketma-ketlik bolaning nazariy bilimini amaliy faoliyat bilan birlashtiradi. Shuningdek, musiqiy-didaktik o‘yinlar yordamida ritmik davomiylik, tovush balandligi va oddiy ohang tuzilishini o‘rgatish mashg‘ulotlarning qiziqarli tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Fortepiano ijrochiligida to‘g‘ri qo‘l holati va barmoqlar harakatini shakllantirish ham muhim metodik yo‘nalishdir. Dastlab o‘quvchiga fortepiano oldida to‘g‘ri o‘tirish, yelka va bilaklarni erkin tutish, barmoqlarni tabiiy joylashtirish hamda klavishlarni ortiqcha kuch ishlatmasdan bosish tushuntiriladi. Bunda o‘qituvchi har bir harakatni amaliy ko‘rsatib berishi va o‘quvchining bajarishini kuzatishi zarur. Mashqlar qisqa, tushunarli va muntazam takrorlanadigan bo‘lishi maqsadga muvofiq. Bu yondashuv noto‘g‘ri ijro odatlarining shakllanishining oldini oladi.

Innovatsion texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish ham mumkin. Xususan, darsda o‘rganilgan musiqiy parchani audio yoki videomaterial orqali takrorlash, oddiy topshiriqlarni mustaqil bajarish va o‘z ijrosini tinglash bolada mas’uliyat hissini shakllantiradi. O‘qituvchi esa bolaning natijalarini muntazam kuzatib, keyingi mashg‘ulotlarda unga mos topshiriqlarni belgilaydi. Bunda asosiy e’tibor o‘quvchining boshqa bolalarga nisbatan natijasiga emas, balki o‘zlashtirish jarayonidagi shaxsiy rivojlanishiga qaratilishi kerak.

(cc) BY

Shunday qilib, innovatsion pedagogik texnologiyalarning samaradorligi ularning yangiligi bilan emas, balki o‘quvchining musiqiy rivojlanishiga ko‘rsatadigan real ta’siri bilan belgilanadi. An’anaviy fortepiano o‘qitish tajribasini interfaol metodlar, raqamli vositalar, ijodiy topshiriqlar va individual yondashuv bilan uyg‘unlashtirish boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishga imkon beradi.

XULOSA

BMSM 1-sinf o‘quvchilarida fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini rivojlantirish murakkab, izchil va individual yondashuvga asoslangan pedagogik jarayondir. Mazkur jarayonda bolaning yosh xususiyatlari, musiqiy qobiliyati, psixologik imkoniyatlari va cholg‘u ijrochiligiga bo‘lgan qiziqishini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Dastlabki mashg‘ulotlardanoq to‘g‘ri ijro holatini shakllantirish, nota savodxonligini rivojlantirish, ritmik hisni mustahkamlash va musiqiy eshitishni takomillashtirish keyingi ijrochilik faoliyati uchun zarur asos yaratadi.

Tadqiqot mavzusi doirasidagi nazariy va metodik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, innovatsion pedagogik texnologiyalardan maqsadli foydalanish fortepiano mashg‘ulotlarining samaradorligini oshiradi. Xususan, interfaol metodlar, musiqiy-didaktik o‘yinlar, ko‘rgazmali materiallar, audio va videodarslar o‘quvchilarning darsdagi faolligini kuchaytiradi. Bunday vositalar orqali murakkab musiqiy tushunchalarni sodda shaklda tushuntirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va amaliy ijro ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyati yuzaga keladi.

Fortepiano ta’limida o‘qituvchining vazifasi faqat musiqiy asarni to‘g‘ri ijro etishni o‘rgatish bilan chegaralanmaydi. U bolaning musiqiy tafakkuri, estetik didi, ijodiy tasavvuri va mustaqil faoliyatini ham rivojlantirishi lozim. Shu maqsadda har bir o‘quvchining individual imkoniyatlariga mos topshiriqlar tanlash, kichik yutuqlarini rag‘batlantirish va muntazam pedagogik kuzatish olib borish tavsiya etiladi.

Umuman olganda, boshlang‘ich fortepiano ta’limida innovatsion texnologiyalarni an’anaviy metodlar bilan uyg‘unlashtirish, milliy va jahon musiqa namunalaridan foydalanish hamda oila bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim metodik ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarning fortepiano ijrochiligiga bo‘lgan qiziqishini mustahkamlash, dastlabki ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish va kelgusidagi musiqiy ta’lim uchun mustahkam poydevor yaratishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Комил Буронович Холиков (2026). Схема интегрирования теории и гармонии по сфере изучения нового материала по фортепиано. Science and Education, 7 (3), 262-267.

2. Комил Буронович Холиков (2026). Основные дидактические задачи к укреплению основной темы изучения нового материала по фортепиано. Science and Education, 7 (3), 245-249.

3. Комил Буронович Холиков (2026). Об одной новой задаче тоники для создания модуляции или отклонения. Science and Education, 7 (3), 256-261.

4. Комил Буронович Холиков (2026). Определения тональности через функцию ткани гармонии. Science and Education, 7 (3), 250-255.

5. Komil Buronovich Xolikov (2025). Doira ta'limida davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish yo'nalishlari. Science and Education, 6 (12), 357-361.

6. Komil Buronovich Xolikov (2025). Puflama cholg'ularni o'qitishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Science and Education, 6 (12), 339-345.

7. Komil Buronovich Xolikov (2025). BMSMda puflama cholg'ularni o'qitishning ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish. Science and Education, 6 (12), 385-390.

8. Komil Buronovich Xolikov (2025). Puflama cholg'ularni o'rgatishda nazariy tayyorgarlikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari. Science and Education, 6 (12), 373-378.

9. Komil Buronovich Xolikov (2025). BMSM sharoitida puflama cholg'ularni o'qitish jarayonining nazariy modeli. Science and Education, 6 (12), 379-384.

10. Komil Buronovich Xolikov (2025). Doira o'qituvchilarini malaka oshirish tizimining ilmiy-amaliy asoslari. Science and Education, 6 (12), 367-372.

11. Komil Buronovich Xolikov (2025). Uzluksiz ta'lim tizimida milliy zarbli cholg'ular o'qitish metodologiyasi. Science and Education, 6 (12), 351-356.

12. Komil Buronovich Xolikov (2025). BMSM o'quvchilarida puflama cholg'ularni o'rgatishning nazariy-pedagogik asoslarini takomillashtirish. Science and Education, 6 (12), 391-396.

13. Komil Buronovich Xolikov (2025). Musiqa kollejlarida zarbli cholg'ular kafedralarining faoliyatini optimallashtirish. Science and Education, 6 (12), 362-366.

14. Komil Buronovich Xolikov (2025). BMSM muassasalarida doira pedagogikasi mutaxassislarini tayyorlash tizimi. Science and Education, 6 (12), 346-350.

15. Комил Буронович Холиков (2025). Сознательное восприятие музыки через позитронноэмиссионная томография мозга и сеть внимания к обучению произведения. Science and Education, 6 (1), 142-147.

16. Комил Буронович Холиков (2024). Распределитель стимулятора рефлекторной дуги ответ на информации полученного от источника аксонов и дендритов. Science and Education, 5 (12), 113-119.

17. Комил Буронович Холиков (2024). Психофизиологияда калий ва натрий ионларининг "бирлик" ҳамда "қарама қарши кураш" қонуни. Science and Education, 5 (12), 81-88.

18. Комил Буронович Холиков (2024). Ионларнинг миқдорий ўзгаришининг сифат ўзгариши реакциясидаги психофизиологик қонуниятлар теоремаси. Science and Education, 5 (12), 89-98.

19. Komil Buronovich Xolikov (2024). Miyelin tizimidagi virus himoyachilari haqida. Science and Education, 5 (12), 17-23.

20. Комил Буронович Холиков (2024). Переживание генератора мозга, вырабатывающий негармонические электрические колебания (импульсы) энергии нейронов. Science and Education, 5 (12), 105-112.

21. Комил Буронович Холиков (2024). Расчет психофизиологии по теории методом фильтрации внимания. Science and Education, 5 (12), 55-61.

22. Комил Буронович Холиков (2024). Интеграция поликомилойидов в области психофизиологии процесс объединения частей в целое. Science and Education, 5 (12), 75-80.

23. Комил Буронович Холиков (2024). Вспомогательные клетки нервной ткани и действия периферических нервов в Шванновском клетке. Science and Education, 5 (12), 99-104.

24. Комил Буронович Холиков (2024). Специальные приёмы обучение изучения обмена калия и натрия в пороге мембраны Шванье. Science and Education, 5 (12), 69-74.

25. Комил Буронович Холиков (2025). Поликомилойиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. Science and Education, 6 (1), 134-141.

26. Комил Буронович Холиков (2025). Сложная многоголосная музыка и пластичность мозга в смещенном одних структур мозга относительно других. Science and Education, 6 (1), 148-153.

27. Комил Буронович Холиков (2024). Процесс исследования разными методами высшей нервной деятельности. Science and Education, 5 (11), 113-118.

28. Комил Буронович Холиков (2024). Механизмы взаимодействия между психическими и нейронными состояниями. Science and Education, 5 (6), 178-184.

29. Комил Буронович Холиков (2024). Психофизиологическая перестройка нейрона во время изучения музыкального произведения. Science and Education, 5 (6), 123-128.

30. Комил Буронович Холиков (2023). Метод динамических адаптации студентов музыкантов к учебному плану в общеобразовательной школе. Science and Education, 4 (7), 390-395.